

ДОПИС ИЗ БОРСКОГ РУДНИКА ЛИСТУ »ПРОЛЕТЕР« 1930. ГОДИНЕ

У овој години навршава се педесет година од излажења првог броја листа „Пролетер“ централног органа Комунистичке партије Југославије. Лист „Пролетер“ појавио се уочи осмог марта 1929. године. У тешким условима илегалног деловања у време шестојануарске диктатуре „Пролетер“ је био најбољи уџбеник за револуционарну акцију комуниста. Сваки број жељно је дочекиван од чланова Комунистичке партије и симпатизера. Имати у рукама „Пролетер“, ширити га и чувати у то време када је био на снази „Закон о заштити државе“ значило је изложити себе прогону полиције и затвору због ширења комунистичке литературе. Но и поред свега „Пролетер“ је у тим условима излазио и допирао до чланова КПЈ и радника.

Због прогона и заплена од стране полиције, штампање „Пролетера“ у Југославији било је врло отежано. Због тога је, почев од децембра 1929. године до јануара 1934. године, лист штампан у Бечу где је у то време било и седиште централног партијског руководства.

Без обзира што су људи који су уређивали лист били изнад Југославије, и што је лист штампан у Аустрији, он је увек имао пуно чланака и дописа из земље, које су често писали радници из разних предузећа. Захваљујући томе „Пролетер“ и данас служи као значајан историјски документ из кога може да се информиса о деловању КПЈ и изучава борба револуционарног радничког покрета. У тешком али славном периоду наше револуционарне активности и борбе.

У свим бројевима, а њих је било 80 за четрнаест година излажења: од 1929. до 1942. године, лист „Пролетер“ је, како каже друг Тито, „помагао многим југословенским

револуционарима да, на основу програма Комунистичке партије Југославије, анализирају сложена друштвено-политичка кретања, да изграђују марксистичке ставове и примењују их на свим секторима класне борбе“.

У свих 80 бројева „Пролетера“ из Тимочке Крајине налази се само један допис. Он је упућен из Бора. Аутор је непознат, а чланак носи потпис „Металац“. Штампан је у броју 13, години III, од 15. маја 1930. године. Како је допис дошао до другова који су у Бечу уређивали „Пролетер“ остаје непознато.

Наслов написа је: „КРВ И ЗНОЈ РАДНИКА“ уз поднаслов „О приликама у Борском руднику“. Аутор је желео да упозна партијско чланство о тешким условима рада и живота борских рудара и да позове Партију на активније деловање у организовању радничке класе у Бору. Допис даје много података о експлоатацији и бедном животу радника и њиховој обесправљености. Све је то речено у шездесетак редова.

„Металца“ је за писање дописа инспирисала вест изашла тих дана у „буржоаским новинама“ да су акционари Борског рудника добили те године 300 динара добити на сваких 100 динара уложеног капитала. Он каже, да и сам ради „код тих радничких крвопија“. Обраћајући се „Пролетеру“ „Металац“ жели да каже радницима у предузећима широм Југославије праву истину о томе како су инострани капиталисти дошли до толике добити. Та огромна добит „сачињена је од крви и зноја нас радника“. Да би се до огромне добити дошло „рудари и радници из фабрике и топионице и радници из радионе сви ми се мучимо од зоре до мрака, напола гладни, у смраду и влаги предобро осећамо како ти огромни добити испијају и сишу нам живот.“

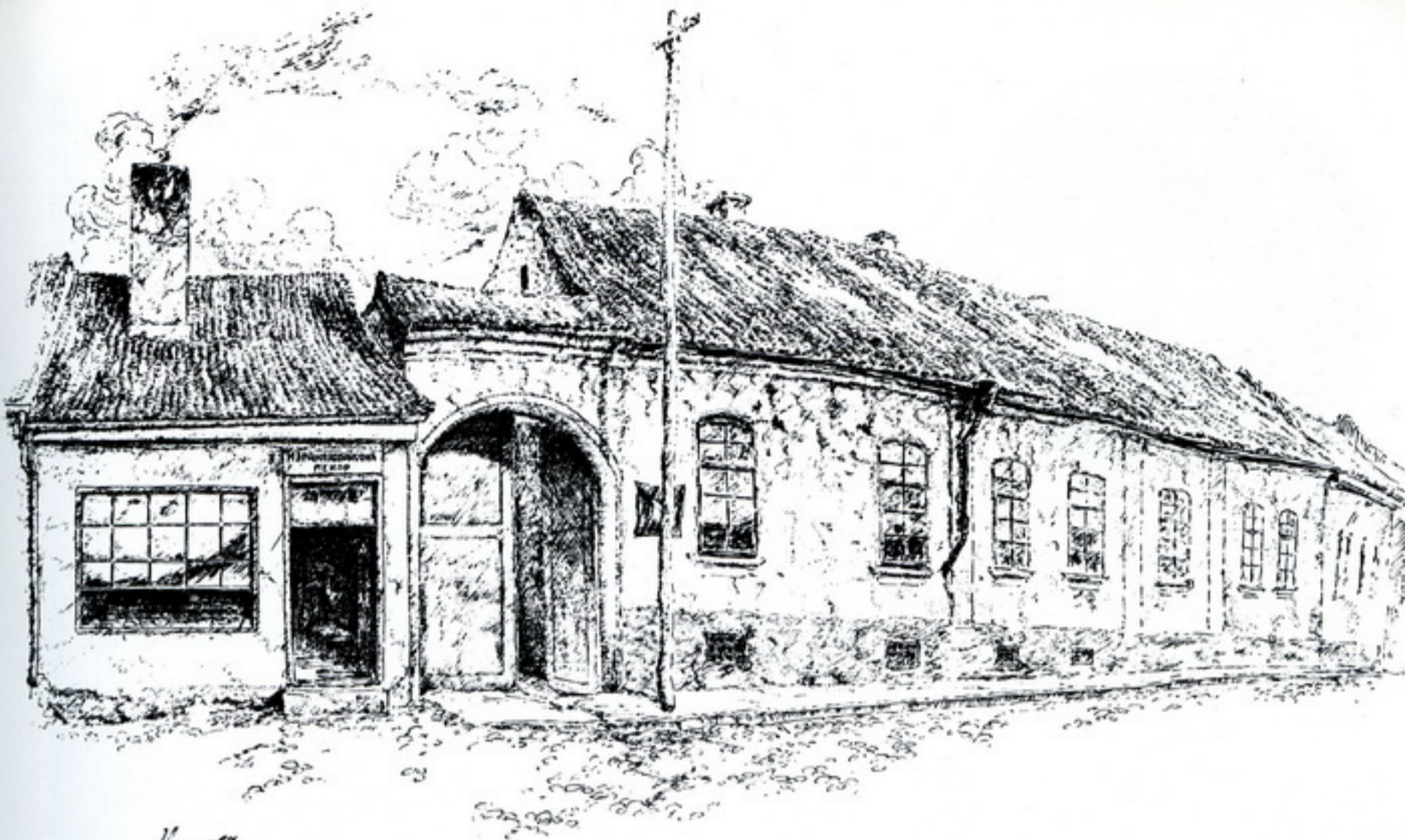
Затим се наводе и други радни услови. У Фабрици и радионици ради се по 12 сати дневно, а кад је потребно и више. Наднице су се кретале од 10 до 25 динара, али је врло мали број оних који зарађују преко 15 динара на дан“. Прековремени рад тада није исплаћиван посебно, извештава аутор дописа.

Наводи се и податак да у топионици раде већином радници који су дошли из села Македоније. Они једва успевају да издрже по годину дана на јако тешким пословима. Због тешких услова рада одлазе убрзо кућама „измождени, испијени, са болесним плућима и очима за цео живот.“

Биле су честе и несреће на раду о чему су послодавци мало бринули. Због тога су поједини радници захтевали од управе да се побрине за сигурност људи и спречи учестале несреће. Међутим, све је то остајала без резултата, а они који су се усудили да траже своја права „од бога послодавца и његовог директора“ отпуштени су са посла.

Отпуштање радника, који су покушавали да се боре за права своја и својих другова, није био проблем за власнике рудника. У то време у селима око рудника било је доста сиромашних сељака који су желели да се запосле. Пред управом рудника чекало се у ред за посао скоро свакодневно. „Металац“ о томе пише: У оближњим местима има и превише гладне раје, која не зна како ће скупо платити оних неколико пара, што ће их зарадити у том паклу“.

Описујући услове рада рударских радника у јами рудника, аутор написа наводи да рудари раде сасвим голи, да морају по завршетку вађења руде да је натоваре у вагонете више од 20 тона. За сав тај тежак и напоран „нечувен рад“ добијала се надница од 25 до 30 ди

Душан Стефановић
Борба III

Душан Стефановић: Из старог Неготина

нара. Уколико се не обави онолико посла колико је одредио надзорник, следовала је глоба. Смањивала се зарада за пола дана или више. Глобе су биле врло честе „за свакаке преступке“. Уколико се неко у суди да протестује због неоправданог кажњавања и глобе, бивао је пребациван на послове „на најгорим местима“. Уколико се и даље буни због нанесене неправде и протестује обично су таквога „бацали са посла.“

Наводи се и податак да предузеће располаже и са ускотрачном жељезничком пругом у дужини од 22 км. и радионицом. У њој је највише било неквалификованих радника који су добијали 14 динара дневно и 9 динара на име додатка на скупоћу. Квалификованих радника било је врло мало и они су зарађивали 21 до 26 динара на име наднице и 9 динара додатка на скупоћу. Међутим, квалификовани радници, Французи и други радници који нису били пореклом Југословени, имали су знатно већу награду. Поред наднице, која је била иста као и надница домаћих радника, добијали су, како пише у допису, и 35 динара доплата, беспла-

тан стан, светло и дрва, без обзира што раде исти посао као овдашњи квалификовани радници.“ Овакав однос говори о полуколонијалном понашању француских власника према радницима Борског рудника.

И у радионици радило се преко 8 часова, обично од 10 до 12 часова дневно.

Незадовољство радника је, како стоји у допису, бивало све веће. Увиђали су да се не могу борити против „робијашког живота“ појединачно, јер је управа сваког ко би се бунио отпуштала са посла. Захваљујући својим „доушницима, којима су за лакши посао плаћали веће наднице“, врло брзо су сазнавали за сваког незадовољника. Такву „полицијску службу“, нарочито су обављали надзорници, које су власници бирали међу највернијим слугама њиховим интересима.

Аутор дописа извештава да „социјалпатриоти“, односно социјалдемократи покушавају да створе своју организацију у Борском руднику. Он упозорава раднике Бора да се чувају њих. Да свој тежак положај могу да поправе само сво-

јим сложеним радом и борбом, радници то све више и сами увиђају. Уколико се радници предају у руке социјалпатриота значи предати се у руке помоћницима оних у чијим су рукама данас, који те израбљују и плачкају“. Опомиње, да такви издајници неће ништа учинити за раднике. Они ће само помоћи послодавцима „да се не бунимо под јармом у који смо упрегнути“.

Осећајући потребу за организовањем радника под руководством комуниста и Комунистичке партије Југославије, као једине снаге која се бори против експлоатације и која је способна да организује радничку класу и поведе је у борбу „Металац“ завршава свој допис „Пролетери“ из Бора речима:

„Ми знамо да се овако даље не може, а чули смо и то да се само комунисти исправно боре против таквог робијашења. Зато мислим, да би се комунисти морали побринути за нас овде, помоћи да се отворе очи и онима који сад још верују да ће их спасити буржујске слуге и показати нам свима пут и начин како да се боримо за своје ослобођење.“